

Nærhed i fjernundervisning

– om brugen af audio & video i
sprogundervisning

Anne Chresteria Neutzsky-Wulff

Cand.mag. i Klassisk Filologi

Master i Ikt og Læring

Videnskabelig assistent ved Elementarkursus i
Græsk og Latin, SAXO-Instituttet, Københavns
Universitet

Anne Chresteria Neutzsky-Wulff er videnskabelig assistent på Elementarkursus i Græsk & Latin, SAXO-Instituttet, Københavns Universitet, hvor hun udvikler fjernundervisning inden for det sprogdidaktiske område. Projektet er delvist finansieret af IT- og Telestyrelsens e-læringspulje.

Abstract

Denne artikel videregiver erfaringer med anvendelse af audio & video i et undervisningsprojekt på Københavns Universitet på Elementarkursus i Græsk & Latin, SAXO-Instituttet, hvor fjernundervisning i sproglæring udvikles. Med udgangspunkt i tre forskellige audio- og videoteknikker, optagelse af audio og video på den elektroniske læringsplatform It's Learning, screen-capture-teknik og videokonference, udvikles redskaber med forskellige pædagogiske formål. En oplagt anvendelse af audio & video er som et uformelt og nemt tilgængeligt underviserredskab, der kan indgå på lige fod med anden underviserfeedback i det virtuelle studiemiljø. Gennemgangen af redskaberne opdeles i almene og fagspecifikke elementer. Nøgleord i projektet er differentiering og etablering af et gunstigt og udfordrende studiemiljø med henblik på at skabe nærhed i fjernundervisning. Artiklen er en gennemgang af de måder, hvorpå audio og video anvendes i projektet, samt en evaluering af de hidtidige erfaringer i forhold til den didaktiske nytte af audio og video.

Indledning: lyd i lange baner

At kaste læring ind i et virtuelt rum har konsekvenser for både undervisere og lærende. Derfor er arbejdet med pædagogik i et virtuelt studiemiljø både et arbejde med at forstå, hvordan vi mennesker reagerer på og lærer i et virtuelt læringsrum, og et arbejde med at udvikle dette rum, så det ikke blot bliver en efterligning af det traditionelle fysiske læringsrum, men får lov til at udvikles på egne præmisser.

Denne artikel er en beskrivelse af de foreløbige erfaringer med et undervisningsprojekt, hvis mål er udvikling af fjernundervisning i mindre sprog- og kulturfag samt formidling af de opnåede erfaringer. Projektet, som er støttet af IT- og Telestyrelsen, forløber over tre semestre (fra efteråret 2008 til og med efteråret 2009) og omfatter seks fjernundervisningshold på Elementarkursus i Græsk & Latin (herefter EGL), SAXO-Instituttet, Københavns Universitet.¹ De erfaringer, der henvises til, er således meget nye, og afprøvningen endnu ikke afsluttet.

Det er et lille projekt med kun én projektansat på fuld tid (undertegnede), hvis ansættelse involverer både undervisning og udvikling, men projektet omfatter også to kollegers afprøvning af redskaberne i undervisningen samt en Åbent Universitet-medarbejders bidrag til den strategiske forankring af projektet med en ugentlig arbejdsdag. Et af målene med projektet er at formidle de opnåede erfaringer, hvilket bl.a. kommer til at foregå via en hjemmeside under KU.

---

¹ Et projekteresumé findes på IT- og Telestyrelsens hjemmeside: <http://www.itst.dk/e-laering-og-it-faerdigheder/e-lering/projekter-om-e-lering/stottede-e-leringsprojekter/kobenhavns-universitet/kobenhavns-universitet> (hentet maj 2009).

Empiri-indsamlingen er fortrinsvis kvalitativ og sker via en skriftlig semesterevaluering på alle hold, der hvert semester suppleres med et fokusgruppeinterview afholdt på et halvdagsseminar. Desuden følges bestemte afprøvninger op med telefoninterviews på de pågældende hold.

Da holdene er små, er der som regel en løbende dialog, bl.a. gennem de afholdte videokonferencer. På et enkelt hold er der i dette semester (F09) blevet gjort forsøg med at skrive læringsjournal. Informationen fra de studerende suppleres med kvantitativ information i form af statistik over de senere års afholdte kurser.

Projektets fokus er at skabe differentiering² og sikre kvalitet i fjernundervisning. Begge punkter hænger tæt sammen med etableringen af et virtuelt studiemiljø, hvori de studerende kan trives, idet det er en grundantagelse i projektet, at trivsel og fornemmelse af nærhed er en forudsætning for læring.³ De studerende skal lære at bruge hinanden og udnytte hinandens forskellighed, og der skal ske en aktivitetsudvidelse i det virtuelle rum i form af anvendelsen af nye ikt-redskaber.

Det er meget hurtigt blevet klart, at anvendelsen af audio og video modtages varmt af de studerende. De har intet negativt haft at udsætte herpå, uanset hvor dårlig kvaliteten har været. Med andre ord: bare der var audio og video, var der begejstring.

Det er selvfølgelig en sandhed med modifikationer, men begejstringen har givet stof til eftertanke, og et af projektets hovedfokuspunkter er nu anvendelsen af audio og video, både synkront gennem videokonference og asynkront via audio- og videofiler, hvoraf nogle med tiden skal ende som podcasts.⁴

Det er dette særlige aspekt af projektet, som er emnet for denne artikel. Målet er at beskrive projektets tilgang til videokonference og podcasting som redskaber til realisering af fjernundervisning i sprogfag. Den fagdidaktiske ramme er klassisk græsk & latin med særligt henblik på

---

² Differentieringen tilrettelægges ud fra teori om læringsstile. Det teoretiske udgangspunkt er Honey & Mumford pga. deres tilgang til læringsstile som en metode til ikke blot at forstærke, men også udvide læring. Denne helhedsorienterede tilgang er en direkte overtagelse af Kolbs læringsmodel. En helt overordnet og meget central diskussion er, hvorvidt den lærende skal blive ved sin foretrukne læringsstil (Dunn & Dunn) eller prøve at arbejde også med andre stile for at udvide sin læring (Honey & Mumford, McCarthy's 4MAT System). Jf. Honey & Mumford (1989).

³ Jf. f.eks. Piaget (1964) og Lyhne & Knoop (2008).

⁴ Når betegnelserne podcasting og podcasts anvendes i artiklen for projektets produktion af lyd- og videofiler, er det, fordi denne afsluttende fase, hvor de studerende får mulighed for at hente filerne ned på deres mobile medier, medtænkes. Indtil videre har det ikke været muligt for de studerende at hente filerne via RSS-feeds.

sprogdidaktik og sprogfærdighedstilegnelse. Det læringsteoretiske grundlag er konstruktivistisk, men med enkelte kognitive elementer, fordi de studerende skal tilegne sig en kompleks grammatik bl.a. i form af en del udenadslære (jf. senere).⁵

Det er således inden for denne ramme, at redskaberne undersøges, og artiklen vil både belyse undervisernes og de studerendes synsvinkel. Efter en indledende fokusering på de pædagogiske aspekter af brugen af audio og video beskrives fjernundervisningen på EGL og de måder, hvorpå audio og video anvendes i projektet. For at overskue feltet inddeles de forskellige faktorer med betydning for undervisningen i almene og fagspecifikke faktorer, hvorefter de vurderes i forhold til anvendelsen af audio og video. Som illustration indeholder artiklen fem audio- og videofiler med eksempelmateriale (jf. oversigten sidst i artiklen).

Fokus på kvalitet og den så vigtige kontekst

Det er ikke kun de studerende, der er glade for audio- og videofiler. Audio og video er for tiden det sidste nye hit inden for undervisning.

Forelæsninger streames, og podcasting søges udbredt som en integreret del af undervisningen. Indtil videre synes mange begrundelser at gå på, at det skal ske, fordi det nu er teknisk muligt, og at f.eks. podcasting allerede anvendes af målgrupperne og derfor med udbytte også kan føres over i en læringskontekst.

Begrundelserne er som regel meget generelle, men som underviser er man imidlertid altid bevidst om den fagdidaktiske ramme, man bevæger sig inden for. Denne kontekst er uhyre vigtig, når man skal undersøge kvaliteten af et redskab. For at kunne benytte audio og video bedst muligt er man derfor som underviser nødt til først at undersøge, på hvilke områder og i hvilken udstrækning det er nødvendigt at benytte redskaberne i den aktuelle læringskontekst.

Det er selvfølgelig et stort fremskridt for pædagogikken, at det nu er teknisk muligt at inkorporere audio og video i undervisningen, men fokus bør være på kvaliteten, her defineret som muligheden af at opnå et læringsudbytte i den pågældende fagdidaktiske kontekst.

---

⁵ Ang. konstruktivisme, jf. teoretikere som Jean Piaget, John Dewey og Jerome Bruner. Se evt. Illeris (2000) og (2001). I sprogundervisning, hvor grammatikken fylder så meget, som den gør i klassisk græsk og latin, må konstruktivistisk og kognitiv teori spille sammen. Det betyder imidlertid ikke, at læringsgrundlaget ikke er sammenhængende, blot at visse elementer som f.eks. den for disse sprog vigtige udenadslære må baseres på et kognitivt grundlag, der supplerer det overordnede konstruktivistiske.

I tråd hermed er det også virkningerne af redskaberne og deres mulige bidrag til en kvalitetssikring af undervisningen, der bør undersøges. Kun på den måde sættes de lærende og underviserne i centrum i forhold til anvendelsen af nye ikt-redskaber.

En opfordring til forskerne kunne i tråd hermed være at se på, hvilke former for optagelser der egner sig til hvilke formål, og i hvilke fagspecifikke sammenhænge. Vi vil dermed kunne få et meget mere nuanceret billede af brugen af audio og video i e-læring.

Hertil kommer behovet for praksis-eksempler. Som underviser er det uvurderligt at få del i andres erfaringer, idet den pædagogiske praksis netop ofte udvikles i samspillet mellem forskellige undervisere. Der skal hermed opfordres til, at man som en del af arbejdet for at udbrede e-læring bestræber sig på, at brugerne vidensdeler så meget som muligt, ved at mange praksis-eksempler bliver gjort tilgængelige for interesserede.

Opdeling af almene og fagspecifikke faktorer i et virtuelt studiemiljø

Det hidtil udelukkende skriftlige læringsmiljø anvendt i fjernundervisningen har mange fordele, bl.a. muligheden for dybere refleksion, men i forhold til sprogtilegnelse har det også klart sine mangler, fordi alle sprog (også de ikke længere talte) er mundtligt orienterede.

Hertil kommer generelle problemer som den manglende visuelle og mundtlige kontakt, som der da også som regel søges kompenseret for via smileys og andre forsøg på at overføre kropssprog til det skriftlige univers.⁶ Kommunikationen begrænses af den manglende visuelle kontakt, hvilket bl.a. betyder, at et fænomen som humor ofte må nedtones.

Er man som lærende meget visuelt eller auditivt orienteret, vil man mangle stimuli. En forsker som Gilly Salmon har uden tvivl bevist skriftlighedens styrker, hvis deltagerne indføres gradvist i anvendelsen af diskussionsforum,⁷ men i nogle situationer kan man som underviser bedre facilitere de studerendes læring, hvis man har mulighed for også at udtrykke sig mundtligt.

Det kan således være sværere (eller det tager i hvert fald længere tid) at opbygge en god stemning på et fjernundervisningshold, så alle er trygge og tør udfolde sig. Det kræver mere energi at vedligeholde den så vigtige sociale side af læring. Fornemmelsen af at skrive "ud i intet" opstår nemt, og stilhed fra de underviseren eller de andre studerende opleves som

---

⁶ Et indlæg på diskussionsforum får dermed to funktioner: dels at kommunikere, dels at vise tilstedeværelse, jf. Sorensen (2009). For en gennemgang af generelle fordele og ulemper, se Dohn (2007).

⁷ Salmon (2002) og (2004). Salmon indgår i det teoretiske grundlag for projektet.

"dræbende" (ifølge skriftlige og mundtlige udsagn fra flere studerende i projektet).

Derfor er det vigtigt bevidst at hjælpe de studerende til at gøre det virtuelle læringsrum til deres eget. Læring er i høj grad et socialt og dialogisk/kontekstualiseret fænomen, og på samme måde som i traditionel tilstedeværelsesundervisning, hvor de lærende skal opbygge et fælles socialt og fagligt rum omkring det pågældende kursus, skal også fjernstuderende "føle sig hjemme" i læringsrummet for på denne måde at skabe et udgangspunkt for deres læringsproces.

Denne gøren det virtuelle rum til sit eget har flere sider. Dels skal man som studerende lære at orientere sig på den e-læringsplatform, der anvendes, dels skal man selv, sammen med underviseren og de medstuderende, opbygge en både social og faglig konsensus, der på et tidspunkt vil smelte sammen, idet begge har stor betydning for det virtuelle studiemiljø.

Ved at foretage en sådan opdeling i et socialt og et fagligt rum kan underviseren i sine didaktiske overvejelser skelne mellem de almene faktorer, som f.eks. behovet for tryghed og overblik, etablering af konsensus, differentiering mv., og fagspecifikke faktorer som hjælp til udtale/oplæsning, træning i filologisk metode, glosetræning og andet, der hører til den specifikke fagdidaktiske kontekst.

Det interessante ved anvendelsen af audio og video er, at disse redskaber synes at bygge bro mellem de to sæt af faktorer og således imødekomme både sociale/almene og specifikt faglige behov. Man kunne ellers – i en sprogdidaktisk kontekst – forvente, at audio og video havde størst betydning for de fagspecifikke faktorer pga. sprogfagenes iboende behov for mundtlighed.

I artiklen vil følgende faktorer blive berørt:

ALMENE FAKTORER

- behovet for fleksibilitet
- differentiering
- social nærhed i forhold til underviser og medstuderende
- den fælles opbygning af læringsrummet

FAGSPECIFIKKE FAKTORER

- udtale og glosetræning
- morfologi

- syntaks

- tekstlæsning/tilegnelse af filologisk metode

Disse faktorer vil senere i artiklen blive vurderet i forhold til anvendelsen af audio og video, idet de også beskrives nærmere. Men først vil rammerne omkring fjernundervisningen på EGL blive beskrevet, hvorefter der gives eksempler på den konkrete brug af audio og video.

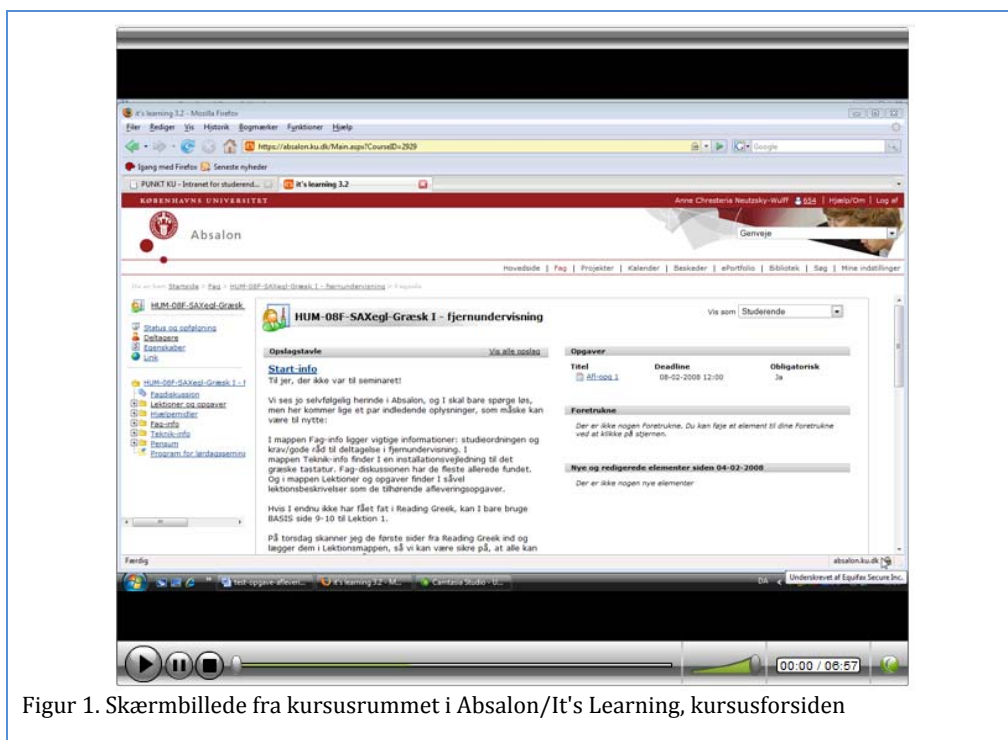
EGL-modellen

Da undervisningsprojekter er nødt til at fungere på mange niveauer, fordi undervisningen jo skal kunne gennemføres i sin helhed, selv om enkeltelementer afprøves og udvikles, har projektet på EGL mange faktorer at tage hensyn til.⁸ Anvendelsen af audio og video sker således i en bredere udviklingskontekst, hvorfor det kan være svært at isolere virkningen af ét redskab fra konteksten, hvor også andre ikt-redskaber afprøves.

Den "fysiske" ramme for fjernundervisningen udgøres af Københavns Universitets e-læringsplatform Absalon (It's Learning). Hvert hold har sit eget kursusrum, mens der for underviserne desuden findes en materialebank, hvor materialer udvikles i fællesskab. Der er hvert semester i alt ca. 40-50 studerende fordelt på seks hold.

---

⁸ Der arbejdes også med redskaber som indbyrdes evaluering af opgaver, aflevering af opgaver via diskussionsforum efter Gilly Salmons model (jf. Salmon (2002) og (2004)), selvrettende tests, læringsjournal og værkstedsopgaver i form af "pakker" af øvelser, der skal erstatte afleveringen af en skriftlig opgave, udarbejdelse af e-materialer og, som et slutprodukt, konkrete råd & retningslinjer til fjernundervisere. Samlet kan man tale om en model for e-feedback.

Figur 1. Skærbillede fra kursusrummet i Absalon/It's Learning, kursusforsiden

EGL har ti års erfaring med fjernundervisning i propædeutisk græsk og latin, som udbydes ved siden af almindelig dagundervisning i de samme kurser. Begge kurser er begynderkurser. Et kursus forløber over tre semestre pr. sprog (niveau 1, 2 og 3), og hvert niveau har forskellige eksamensformer: niveau 1 afsluttes med en mundtlig eksamen, niveau 2 består ved aktiv deltagelse, dvs. ved aflevering af et vist antal skriftlige opgaver, og niveau 3 afsluttes med en bunden skriftlig eksamen under opsyn.⁹

Undervisningen er tekstorienteret, og fokus i arbejdet med originalteksterne er på oversættelse til dansk, iagttagelse af sproglige forskelle på græsk/latin og dansk, syntaktisk og morfologisk analyse samt indholdsforståelse. Det er således tekstlæsningen, der står i centrum, med alle de tilknyttede færdigheder, denne kræver, f.eks. anvendelse af ordbøger og opslagsværker, viden om litteratur og samfund samt læsning i oversættelse.

Samlet kan man sige om de propædeutiske kurser, at de skal sætte deltagerne i stand til at læse og forstå originaltekster, sætte dem ind i den kulturelle kontekst samt perspektivere til moderne sprog og problemstillinger.

⁹ Studieordningerne kan læses på dette link: <http://egl.ku.dk/regler/> (hentet maj 2009).

Fagene er krævende både morfologisk og syntaktisk, idet især ældre sprog er komplekse grammatisk, og tilegnelsen af filologisk metode fylder en stor del af kurset gennem alle tre semestre. Mange fænomener er helt nye, fordi de ikke findes i andre sprog, som de studerende måtte kende. Hertil kommer, at nogle studerende begynder med meget få generelle grammatiske forudsætninger, hvilket medfører, at der også skal tages hensyn til behovet for at starte endnu mere basalt.

På mange punkter er underviseren således nødt til fagdidaktisk set at indtage instruktørens rolle. Det er ikke fordelagtigt at diskutere sig frem til, hvordan en bestemt verbalform ser ud – på dette punkt kræves en del udenadslære, og først senere i læringsprocessen bliver det muligt at forholde sig mere diskuterende til grammatikken.

Den delvist kognitivistiske tilgang udelukker imidlertid ikke, at de studerende kan tage ansvar for egen læring, da hovedgrundlaget for undervisningen er konstruktivistisk (jf. også note 5). Hvad angår udenadslæren, er underviserens rolle altså mere "gammeldags", ikke af modvilje imod moderne pædagogiske metoder, men fordi det er fordelagtigt i netop denne del af den fagdidaktiske kontekst.

Også i tilstedeværelsesundervisning i disse fag anvendes størstedelen af timerne netop på træning af tekstlæsning og -analyse. Holdet træner i et fælles læringsrum, hvor underviseren løbende kan korrigere og vejlede de studerende, der ikke blot selv er aktive, men også hører de andre gennemgå teksten. En udfordring i fjernundervisning er, hvordan man kan bibringe deltagerne samme grundige træning.¹⁰

Hvert semester består af 14 uger svarende til 14 lektioner, idet kernen i hver lektion er afleveringen af en skriftlig opgave, som rettes af underviseren. Hertil kommer mindre opgaver, som foregår i et diskussionsforum, f.eks. indbyrdes evaluering af opgaver og diskussion af forskellige spørgsmål, og endelig har vi som noget nyt indført videokonferencer som en fast del af undervisningen.

Formen er ren fjernundervisning. Hvert semester afholdes to halvdagsseminarer (et i begyndelsen og et hen mod slutningen af semestret), men da det er så kort tid, de studerende har sammen med deres underviser på seminarerne, kan formen ikke betegnes som blended. Flere studerende, bl.a. studerende fra udlandet, har desuden ofte ikke mulighed for at deltage i seminarerne.

---

¹⁰ Dohn (2007: 44) beskriver dette som en "dynamisk dialog", hvorunder der sker en gensidig tilpasning af form og indhold. Gestik og kropssprog er "med til at give fylde og mening *til* det talte ord."

Brugergruppen er meget sammensat, såvel demografisk som, hvad angår faglige forudsætninger. De studerende optages både gennem Åbent Universitet og den almindelige tilmelding. Aldersmæssigt spænder de lige fra nye studerende på faget Græsk & Latin samt andre fag til pensionister, der læser faget af ren interesse. Mange har job og familie ved siden af, mens andre er fuldtidsstuderende. Det betyder, at der i høj grad er brug for differentiering i tilrettelæggelsen af studierne. I næste afsnit vil de studerendes behov og krav kort blive beskrevet.

Fjernstuderendes krav til det virtuelle læringsrum

I efteråret '08 blev en gruppe af de studerende i et fokusgruppeinterview spurgt om, hvordan de ville definere god fjernundervisning. Flere elementer gik igen i næsten alles besvarelser:

- fleksibilitet
- masser af podcasts
- vigtigt at vide, at der er nogen i den anden ende (man føler sig nemt ensom som fjernstuderende)
- mulighed for at teste sig selv online

Der er således ingen tvivl om, at både audio og video og det sociale aspekt har stor betydning for mange fjernstuderende. Nogle vælger dog at arbejde hele alene, men langt de fleste mener, at interaktionen med de andre studerende styrker deres læring, det være sig lige fra bevidstheden om, at andre oplever de samme problemer, til mere aktiv fælles problemløsning.

Eksempler på brugen af audio og video

Alle projektets aktiviteter inden for brugen af audio og video er baseret på følgende tre teknikker/programmer:

- en audio- og videooptager indbygget i Absalon/It's Learning
- screen-capture-teknik i form af programmerne Jing og Camtasia Studio fra Techsmith
- videokonference via programmet Adobe Connect Professional

Optagelser i Absalon/It's Learning foregår via headset og til video også et webkamera. Videoptagelsen sker altså med et kamera pegende ud i rummet, hvorfor det ikke er muligt her at optage din skærm.

Derfor suppleres den i systemet indbyggede optager med eksterne programmer til screen-capture-teknik, hvilket vil sige, at brugeren på samme tid optager indholdet på sin computerskærm, musens bevægelser på skærmen og sin egen stemme.¹¹ Dette kan sammenlignes med underviserens brug af tavle eller overhead i det fysiske læringsrum. Streaming af lektioner og deres tendens til at ende som passiviserende "talking heads" anses i projektet ikke for nær så anvendelige.¹²

Den synkrone brug af audio og video sker via videokonference, et webbaseret program, hvor hver deltager sidder ved sin PC med et headset og eventuelt et web-kamera. Der har indtil videre ikke været det store behov for webkamera blandt de studerende. Det vigtige er ifm. videokonference, at deltagerne kan dele skærm og dermed have en fælles visuel reference mødet igennem.

It's Learning indeholder ganske vist en videokonference-funktion, men Adobe Connect Professional indeholder flere muligheder. Ved at benytte dette program, som stilles til rådighed af Forskningsnettet, får man et permanent møderum, der eksisterer også uden for mødetidspunkterne (i modsætning til f.eks. programmet Skype), og hvortil man kan uploade filer permanent.¹³ Det er desuden muligt at optage hele mødet.

Nedenstående liste udgør en kombination af disse tre redskaber og forskellige pædagogiske formål. Projektet har indtil videre arbejdet med følgende otte typer audio- og videoptagelser inddelt i hhv. synkrone og asynkrone aktiviteter (se også fil-eksemplerne til sidst i artiklen):

ASYNKRONE AKTIVITETER

- 1) Indlæg på diskussionsforum i Absalon/It's Learning (lyd- og videofiler)
- 2) Introduktioner til udtale, tekstlæsning og grammatik (lydfiler, screen-captures)
- 3) Tekniske introduktioner til Absalon/It's Learning og Adobe Connect (screen-captures)

---

¹¹ Camtasia Studio: <http://www.techsmith.com/camtasia.asp>; Jing: <http://www.jingproject.com> (hentet maj 2009).

¹² Jf. også Mathiasen (2009).

¹³ Mere information fås på: <http://www.forskningsnettet.dk/da/connect> (hentet maj 2009).

- 4) Tema-introduktioner (screen-captures i form af PowerPoint med speak)
- 5) Oplæringsøvelser (lydfiler)
- 6) Videofeedback på afleveringsopgaver (screen-captures)
- 7) Serien "3 hurtige", korte interviews med fageksperter (lydfiler indtil videre)

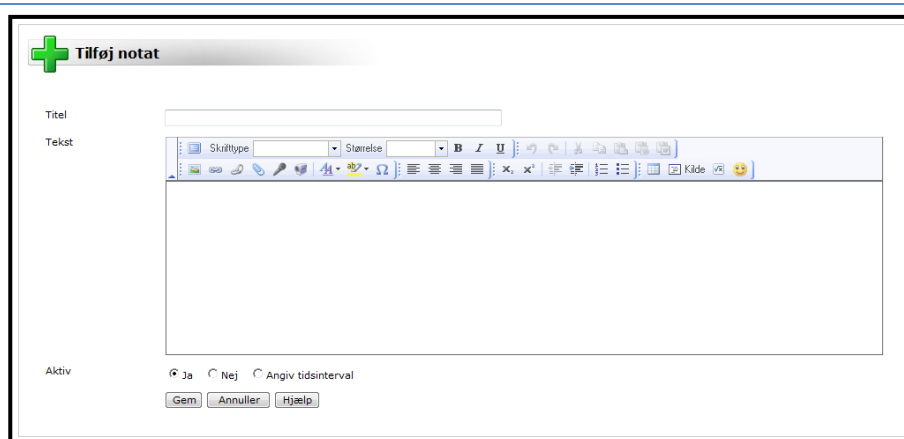
SYNKRONE AKTIVITETER

- 8) Tekstlæsning samt opgave- og grammatikgennemgang via videokonference i Adobe Connect Professional

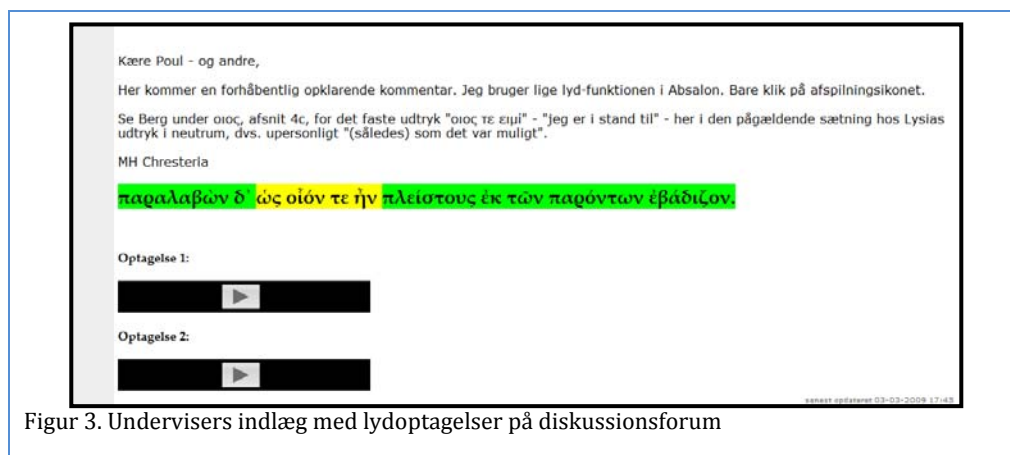
Ad 1) Indlæg på diskussionsforum i Absalon/It's Learning (lyd- og videofiler)

Diskussionsforum-funktionen i It's Learning-systemet tillader, at man kan lægge audio- og videofiler direkte ind via teksteditoren. Det er et tiltrængt pædagogisk supplement, når underviseren f.eks. skal svare på spørgsmål om udtale eller syntaktisk analyse i diskussionsforummet.

Det kræver kun et klik på et enkelt ikon i teksteditor-menuen, hvorefter man er klar til at optage. Der skal efterfølgende hverken tages stilling til filstørrelse eller -format. En sådan brugervenlighed åbner for et væld af muligheder for, at såvel undervisere som studerende kan udtrykke sig mundtligt og visuelt.

Figur 2. Absalons/It's Learning's Richtext-editor med ikoner for audio- og videooptagelser i form af hhv. en mikrofon og et kamera

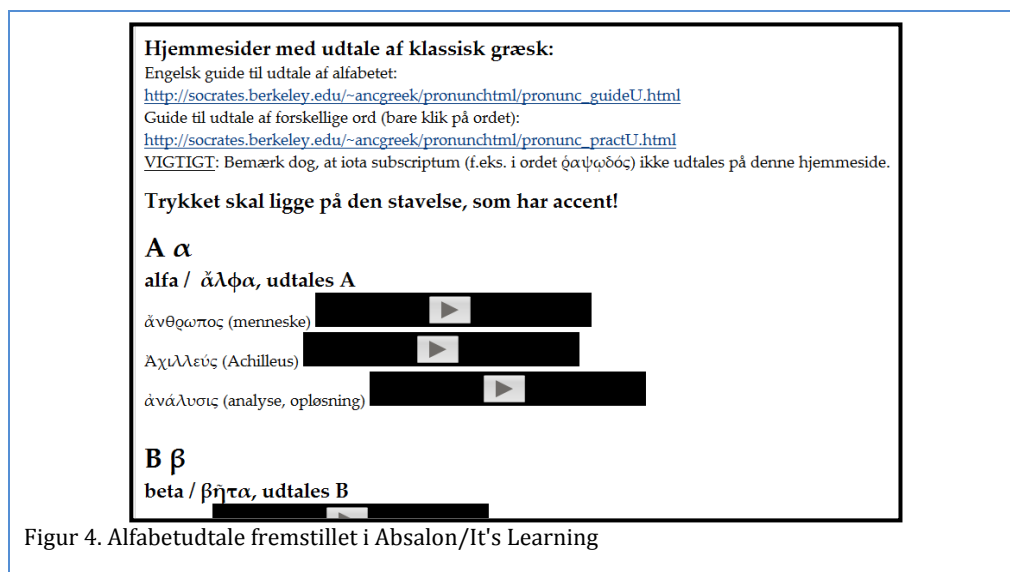

Figur 3. Undervisers indlæg med lydoptagelser på diskussionsforum

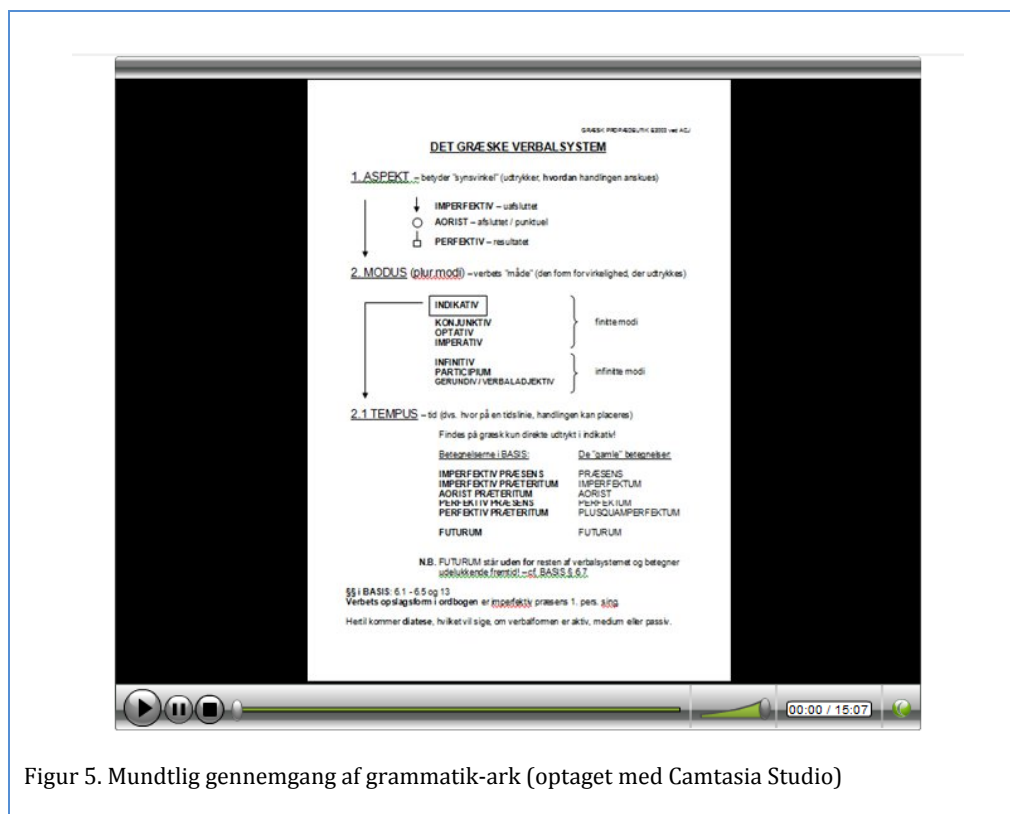
Ad 2) Introduktioner til udtale, tekstlæsning og grammatik (lydfiler, screen-captures)

Det er i sprogundervisning oplagt at optage grammatikgennemgange med billede og lyd. Billedsiden kan bestå af et PowerPoint-show eller blot en grammatisk oversigt, og ved at optage computerskærmen inkl. musens bevægelser kan man imitere den traditionelle tavleundervisning. Gennemgangen kan med fordel suppleres med øvelser.

Ved at bruge lydoptageren i Absalon/It's Learning er det på en nem måde blevet muligt for underviseren at lave f.eks. en udtale-introduktion til de studerende uden selv at skulle arbejde med en masse små lydfiler, som skal matches med tekst og måske indpasses på en hjemmeside.

Figur 4. Alfabetudtale fremstillet i Absalon/It's Learning

Figur 5. Mundtlig gennemgang af grammatik-ark (optaget med Camtasia Studio)

Ad 3) Tekniske introduktioner til Absalon/It's Learning og Adobe Connect (screen-captures)

Ud over at anvende screen-captures til faglige introduktioner er det også en stor fordel at kunne introducere nye brugere til de systemer, der anvendes i undervisningen, i dette tilfælde holdenes kursusrum i Absalon/It's Learning og videokonference-programmet.

Videointroduktioner er et godt supplement til skriftlige vejledninger, fordi brugerne får set systemet, mens aktiviteten foregår, og speakereren forklarer, hvad der sker.

Ad 4) Tema-introduktioner (screen-captures i form af PowerPoint med speak)

I forbindelse med tema-introduktioner til tekster og tværtekstuelle relationer er det oplagt at gå ud fra et PowerPoint-show, hvilket underviseren også ofte vil gøre i traditionel klasseundervisning. Med Camtasia Studio er det muligt at lægge speak ind over showet, mens man selv klikker videre fra det ene slide til det næste.

For den teknisk usikre bruger er det endda arrangeret så nemt, at Camtasia-programmet placerer et ikon inde i PowerPoint-programmet, som man kan klikke på, hvorefter man er klar til at lægge lyd på sine slides. Når optagelsen er færdig, åbnes den af sig selv i Camtasia

redigeringsfaciliteter, hvorefter man kan færdigproducere sin videofil. Men i modsætning til Jing og optagefunktionen i Absalon skal man her tage stilling til, hvordan man gerne vil producere sin optagelse, dvs. bestemme filformat og kvalitet.

Ad 5) Oplæsningsøvelser (lydfiler)

Oplæsningsøvelserne skal sikre, at de studerende øves i udtale. Projektet har især arbejdet med rene lydfiler, hvor de studerende sidder med teksten foran sig. En nem måde at træne oplæsning på er, hvis underviseren først udtaler et eller flere ord, som den studerende så kan gentage, fordi der gives plads til det i selve optagelsen. Igen er det en nem og hurtig måde, hvorpå underviseren kan understøtte de studerendes læring.

Den ideelle anvendelse af lydfiler til oplæsning er, hvis de produceres af både underviseren og de studerende selv, i det sidste tilfælde som en del af en afleveringsopgave. De studerende kan herefter få feedback på lydfilen ganske som på de skriftlige opgaver. Mødes holdet synkront via videokonference, kan træningen omfatte flere studerende på en gang, og de kan således bruge hinanden, mens underviseren korrigerer.¹⁴

Ad 6) Videofeedback på afleveringsopgaver (screen-captures)

Videofeedback på opgaver er et forsøg på at variere den traditionelle måde at give opgavefeedback på, som i EGL's fjernundervisning altid har været skriftlig. Dels får den studerende underviserens kommentarer skrevet ind i sin opgave, dels får holdet et fælles løsningsforslag, som også kommenterer de fælles fejl. Det er en tidkrævende proces at rette mange skriftlige opgaver, og ofte oplever undervisere, at nogle af fejlene ville være meget nemmere at kommentere mundtligt.

Videofeedback kan være både individuel og fælles, dvs. indeholde hhv. individuelle og fælles kommentarer. I begge tilfælde optages den pågældende besvarelse (oftest i form af et Word-dokument) på skærmen, mens underviseren peger i teksten med musen og kommenterer mundtligt. Inden optagelsen kan det være en fordel i Word at have forsynet teksten med highlight de steder, der skal kommenteres.

Russell Stannard fra University of Westminster har arbejdet meget med video-/screen-capture-feedback (bl.a. i engelsk-undervisning). På hans hjemmeside findes mange gode praksis-eksempler.¹⁵

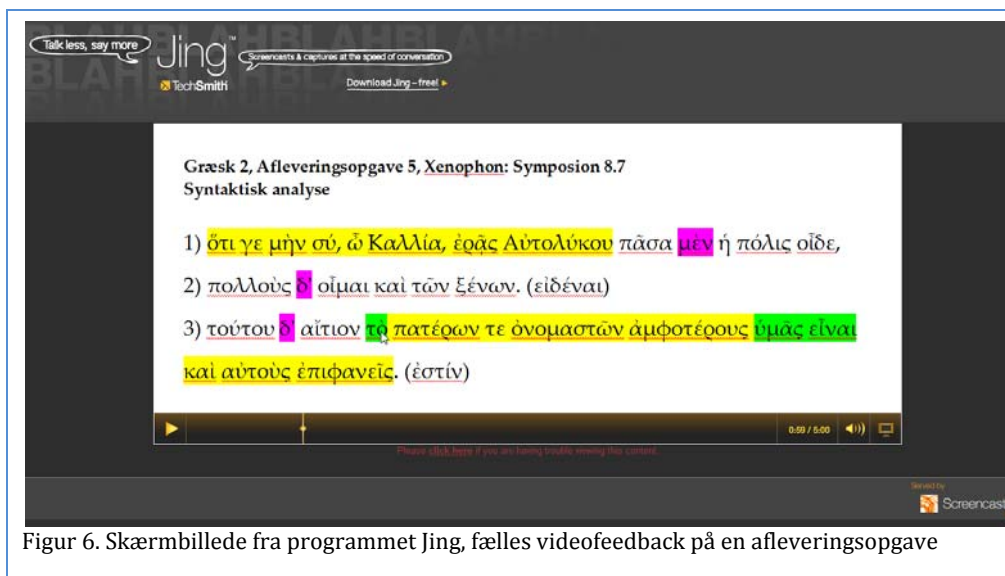
¹⁴ Adobe Connect-programmet indeholder endda en "gruppe-funktion", idet deltagerne kan tildeles grupperum, hvor de kan træne gruppevis, mens underviseren "går rundt" mellem grupperummene og giver vejledning.

¹⁵ <http://www.teachertrainingvideos.com/> (hentet maj 2009).

To fordele ved videofeedback i modsætning til traditionelle skriftlige rettelser er ifølge Stannard, 1) at underviseren får givet minimum fire gange så meget feedback, som han eller hun ellers ville have kunnet skriftligt, og 2) at de studerende i langt højere grad anvender videorettelserne end (tidligere) de skriftlige rettelser, og oven i købet ofte vender tilbage til dem senere i forløbet. Hertil kommer, at det ikke tager længere tid at give mundtlig end skriftlig opgavefeedback.¹⁶

Som underviser tænker man mere på tid end på omkostninger, men ledelsen accepterer ikke en udvikling, som i sidste ende ikke betaler sig. Universiteterne er hårdt pressede økonomisk, og nye tiltag skal tjene sig selv hjem. Derfor er argumenter som Stannards gode såvel pædagogisk som strategisk.

Projektet har endnu ikke indsamlet erfaringer nok på EGL mht. den tilmæssige side af sagen, men faktisk ser anvendelsen af audio- og videooptagelser ikke ud til at tage særlig meget ekstra tid. Selvfølgelig skal man sætte sig ind i de programmer, der anvendes, og man skal have indøvet en rutine, men når dette er opnået, ser det faktisk ud til, at man som underviser ligefrem kan spare tid samtidig med, at det er muligt at få flere ting med i sine opgavekommentarer.

Figur 6. Skærbillede fra programmet Jing, fælles videofeedback på en afleveringsopgave

¹⁶ Stannard (2008)

Ad 7) Serien "3 hurtige", korte interviews med fageksperter (lydfiler indtil videre)

Serien "3 hurtige" er ment som en faglig appetitvækker til de studerende. Det kunne også foregå ved at invitere gæsteforelæsere med ind i videokonferencerne. Titlen sigter til, at hvert interview består af ca. tre spørgsmål inden for det samme emne, og der produceres så en audio- eller videofil for hvert spørgsmål. Hver fil varer 3-5 minutter.

Hensigten er, at de studerende hører fagets eksperter introducere til forskellige faglige delelementer. På den måde får de præsenteret ekspertviden på en nem måde. Man kunne overveje at supplere disse små interviews med streaming af egentlige forelæsninger, som alligevel afholdes på universitetet, og som kunne have interesse også for de fjernstuderende.¹⁷

Ad 8) Tekstlæsning samt opgave- og grammatikgennemgang via videokonference i Adobe Connect Professional

Mange aspekter af sprogundervisning egner sig som nævnt bedre til en mundtlig end en skriftlig gennemgang, fordi dialog er en essentiel faktor i læringsprocessen. Ikke blot bliver en skriftlig forklaring længere, den er også ringere end en mundtlig.

To meget store fordele er, at man kan dele skærm, så alle har den samme reference under mødet, og at de studerende frit kan benytte møderummet indbyrdes. På denne måde kommer møderummet til at virke som en forlængelse af læringsrummet i Absalon/It's Learning, og redskabet kan indgå som en central faktor ikke blot i underviserens, men også i de studerendes egen etablering af et godt virtuelt studiemiljø. En anden fordel er, at institutionen kan inddrage undervisere andre steder fra, da undervisningen ikke er lokationsafhængig.

For at tilgodese fleksibiliteten må man aftale datoer for videomøder i god tid, så alle kan planlægge i forhold til øvrige gøremål, og ved at afholde møder med jævne mellemrum, f.eks. hver måned eller hver 14. dag, sikrer man, at alle studerende får mulighed for at deltage i hvert fald i nogle møder i løbet af semestret. Optages møderne, får alle desuden lejlighed til at overvære dem.

Opsamling: fordele ved audio og video

Som det fremgår af eksempel-rækken, er der mange muligheder for at anvende audio og video i fjernundervisningen i græsk og latin. Et samlet

---

¹⁷ Som nævnt tidligere kan lange streamede forelæsninger virke passiverende. Et eksempel på et forsøg på at bryde denne tendens kan ses på Open Yale, hvor hele konteksten omkring forelæsningen inddrages i form af læselister, pensum mv., jf. <http://oyc.yale.edu/> (hentet maj 2009).

bud på, hvorfor de studerende er så ubetinget glade for audio og video, kunne være følgende:

- 1) audio og video giver en fornemmelse af nærhed i fjernundervisningen og understøtter dermed det vigtige sociale aspekt ved læring;
- 2) audio og video repræsenterer en anden måde at gennemgå stoffet på (differentiering);
- 3) audio og video er med til at opbygge det fælles læringsrum, ikke kun socialt, men også fagligt, idet mundtligheden (oven i købet med mulighed for kombination med billede) i mange tilfælde gør det nemmere at forklare forskellige faglige problematikker.

Det sidstnævnte hænger sammen med, at audio og video tillader læring gennem flere typer viden, f.eks. kan en undervisers tavse viden om sit fag (den iboende faglighed, resultatet af års træning og arbejde med teksterne) ses udfoldet på en video, hvorefter de studerende kan imitere og dermed lære filologisk metode i praksis.¹⁸ Metoden læres bedst ved at få mulighed for at iagttage og efterligne. Det er learning by doing, som bedst sker i en social kontekst, hvor de lærende kan støtte sig til underviseren og hinanden.

De studerendes begejstring for audio- og videofiler gør det oplagt at give dem mulighed for at hente filerne ned på egne, transportable medier som Ipod, PDA og selvfølgelig bærbare computere. Nogle af filerne er mere egnede til podcasting end andre, men der er ingen tvivl om, at muligheden for at tage filerne med på farten for en del af de studerendes vedkommende vil blive benyttet.¹⁹

Et behov hos underviseren er, at det teknisk set skal være nemt at optage filerne. Som underviser har man en travl og ofte fragmenteret hverdag, hvor arbejdet hele tiden afbrydes af den vigtige kontakt med de studerende. Det betyder, at større arbejdsopgaver ofte udføres ad flere omgange, hvis ikke de kan lægges uden for undervisningsperioderne.

Hertil kommer, at en vigtig del af undervisningen består i at kunne bedømme, hvad der er brug for af støtte i den aktuelle situation. Dette gælder ikke mindst i fjernundervisning, hvor man ofte har langt mindre føling med den enkelte studerende og er ganske afhængig af, at problemer

---

¹⁸ Jf. Polanyi (1962; 1966), Nickols (2000) og Wackerhausen (1997) angående begrebet "tavs viden". Nickols anvender begrebet "implicit viden" som en eksplicitering af, at Polyani opererer med to forskellige former for tavs viden: Den, der kan italesættes, men blot ikke er blevet det endnu, og den, der pr. natur ikke kan italesættes.

¹⁹ På KU arbejder e-læringsenheden ITMEDIA p.t. på en podcasting-service til undervisere, som vi planlægger at benytte os af: <http://didaktisk.hum.ku.dk/projekter/podcast/> (hentet maj 2009).

kommunikeres videre, f.eks. i et diskussionsforum (hvorimod man i tilstedeværelsesundervisning som regel kan se, hvad de studerende har problemer med, før de selv giver besked om det).

Derfor må det ikke tage timer eller dage at redigere en (måske ret akut) audio- eller videofil, men det er nødvendigt, at den kan optages forholdsvis hurtigt og distribueres umiddelbart derefter.

Er der tale om mere generelle introduktioner til faget, som f.eks. grammatik-gennemgange, giver det god mening at tænke i en mere omhyggelig produktion, men projektets undervisere oplever i høj grad, at det er den hurtige produktion, der er nødvendig for at kunne støtte de fjernstuderende bedst muligt.

Man kan med andre ord tale om to forskellige former for produktion af audio- og videofiler, nemlig af de langtidspanlagte, som kan bruges igen og igen på tværs af hold (og universiteter), og af de hurtige kontekst-bundne, der anvendes her og nu til at afhjælpe et problem eller give yderligere vejledning. Til sidstnævnte kategori hører f.eks. opgavefeedback i form af videofiler. Som (fjern-)underviser betyder dette akutte behov, at man må lære, at podcasts ikke nødvendigvis skal være perfekte og gennemredigerede for at opfylde deres mål.

De studerende er bl.a. blevet spurgt om kvaliteten af de hurtige optagelser, hvor man som underviser i den grad føler sig "på slap line". Det er egentlig ikke anderledes at stå foran tavlen, men det føles som et stort spring at gå fra tavle-undervisning til at optage sig selv eller blive optaget, så præstationen pludselig bliver fastholdt.

De studerende har hver gang svaret, at de faktisk godt kan lide "tonen", fordi det autentiske "på slap line"-indtryk gør optagelsen mere levende. I fjernundervisning kan det måske ligefrem give et frisk pust af undervisertilstedeværelse.

Facilitering af almene faktorer

Af relevante almene faktorer i den fagdidaktiske kontekst fokuseres der i denne artikel som nævnt på behovet for fleksibilitet, differentiering, social nærhed i forhold til underviseren og de andre studerende samt, i forbindelse hermed, den fælles opbygning af læringsrummet. Anvendelsen af audio og video har vist sig at understøtte alle disse faktorer.

Fleksibilitet er en stor fordel ved al fjernundervisning, men på samme tid er der behov for, at studiet forpligter. Det er derfor meget vigtigt, at man midt i al fleksibiliteten sørger for, hvad man kunne kalde stabiliserende

elementer, hvor der gøres status, og holdet f.eks. mødes. Ellers er det nemt at falde fra undervejs, fordi man "bare" kan lade være med at logge på og på denne måde langsomt glide væk.

Videokonference-redskabet fungerer som et sådant stabiliserende og forpligtende element, hvor både faglige og sociale behov tilgodeses, samtidig med at de mange asynkrone redskaber gør det muligt at studere på alle tidspunkter.

Synkron anvendelse i form af videokonference støtter især det sociale behov og den fælles opbygning af konsensus. På samme tid bliver det muligt for underviseren at differentiere undervisningen direkte, ganske som det sker i tilstedeværelsesundervisning.

En oplagt fordel ved anvendelsen af audio og video er muligheden for differentiering, hvilket da også var projektets indledende hensigt med at inddrage redskaberne. Efterhånden er det blevet klart, at der er flere fordele, idet audio- og videofilerne bygger bro mellem det faglige og det sociale læringsrum. Især anvendelsen af videokonference understøtter en direkte fælles opbygning af viden.

Der kan argumenteres for, at det virtuelle læringsrum er bedre egnet til differentiering end traditionel tilstedeværelsesundervisning. Den fleksibilitet og det ansvar for egen læring, der ofte vil være indbygget i fjernundervisning, bevirker, at de studerende i højere grad har mulighed for (eller måske nærmere er nødt til) at finde "deres egen vej" igennem materialet – et vilkår, fjernundervisere med fordel kan basere deres tilrettelæggelse på.

Som underviser faciliterer man dette ved at stille så mange forskellige gennemgange som muligt til rådighed (variation mellem tekstuelle, auditive og visuelle præsentationer). Hertil kommer en hensyntagen til flere niveauer på samme tid samt forskellige måder at arbejde videre med materialet på, f.eks. i form af hurtige selv-tests, eksempler på problemer og deres løsning, videre referencer til anden litteratur og opgaver, der skal løses enten alene med feedback fra computeren, fra underviseren eller de andre deltagere.

På baggrund af Honey & Mumfords inddeling i fire læringsstile (teoretiker, reflektor, pragmatiker, aktivist), baseret på Kolbs læringscirkel, skal der i det følgende gives korte eksempler på behov for audio- og videofiler:²⁰

---

²⁰ Jf. Malberg (2003). For en grundigere beskrivelse af de fire læringsstile, se Honey & Mumford (1989) og Malberg (2003). Planen er næste semester at læringsstilteste de studerende på alle seks hold for at undersøge, om nogle typer foretrækker en bestemt anvendelse af audio & video frem for andre. De her angivne eksempler er udtryk for en indledende formodning.

En studerende med præference for teoretikeren vil kunne bruge videokonference til at få lejlighed til at stille spørgsmål direkte til underviseren. Videofeedback på opgaver vil desuden give mere af denne for teoretikeren vigtige direkte feedback, og de mundtlige grammatik- og tekstgennemgange kan indeholde flere af de detaljer og nuanceringer, som teoretikeren ofte går efter. Desuden kan den mere direkte underviserkontakt hjælpe til at fastholde en fast struktur med tilhørende prioriteringer. Af de fire læringsstile er denne type studerende ofte den mest "selvkørende" på kurserne på Elementarkursus.

Studerende med præference for reflektoren vil i optagelserne kunne finde supplerende information, fordi det i en mundtlig gennemgang er muligt at få meget mere med. Videokonferencen vil desuden være nyttig netop for denne type. Her kan reflektoren lytte til og iagttage ikke blot underviseren, men også de andre studerende, og ikke mindst samarbejde med andre, da Connect-programmet jo står til rådighed døgnet rundt.

Pragmatiker-typen vil til videokonferencemøderne få lejlighed til at stille spørgsmål og arbejde med den praksis, som for denne type udgør en vigtig basis for læring. I og med at filologisk metode for begyndere bedst kan udfoldes i et mundtligt læringsrum, vil pragmatikeren på denne måde kunne opleve den mere direkte. Der vil desuden være direkte adgang til ekspertviden, såvel underviserens som andres enten som gæster til de synkron møder eller via "3 hurtige"-optagelserne.

En aktivist vil typisk se anvendelsen af audio og video som variation, et vigtigt element for denne type. Kombineres dette med interaktive elementer, f.eks. i form af små selv-tests, vil man kunne opfylde behovet for løbende afprøvning af viden. Den direkte adgang til underviseren vil desuden understøtte behovet for at arbejde med og få feedback på egne problemstillinger. Af de fire læringsstile er studerende med præference for aktivisten de mest tilbøjelige til selv at producere audio- og videofiler.

Selv om man ikke direkte arbejder med læringsstile (eller kognitive stile), er der ingen tvivl om, at det at høre og se et problem behandlet for mange studerende vil være et godt supplement til skriftlig gennemgang. Nogle vil være decideret disponerede for bedre at kunne tilegne sig viden, når de præsenteres visuelt eller auditivt for den.

Det er således også karakteristisk, at alle studerende i projektet, uanset hvilken læringsstil de har præference for, finder brugen af audio og video nyttig for deres læring. Som underviser rammer man med andre ord bredt, når man anvender audio- og videoredskaber.

Audio og video er ikke i sig selv en garanti for differentiering, men det er et oplagt middel hertil, når det tænkes ind i den bredere fagdidaktiske kontekst og kombineres med andre didaktiske redskaber.

Afhængigt af optagelsernes karakter kan deres relevans for følelsen af nærhed varieres. Individuel video-feedback på en opgaveaflevering opleves direkte og nærværende i modsætning til en mere generel grammatikgennemgang. Inddrages de studerende også i produktionen af optagelser, bidrager disse desuden meget direkte til den fælles opbygning af det faglige læringsrum. Der er ingen tvivl om, at projektet vil arbejde hen imod, at de studerende i høj grad aktiveres i produktionen af audio- og videofiler.

Facilitering af fagspecifikke faktorer

Af fagspecifikke faktorer er flere relevante i forhold til brugen af audio og video. I sprogundervisning er lydsiden selvsagt temmelig vigtig. Dette gælder ikke kun moderne talte sprog, men også klassisk græsk og latin. For at den lærende skal kunne huske og forstå en glose, skal lydsiden med.

Ud over at gloserne huskes bedre, bliver det også gennem udtalen klart, når dansk (eller moderne fremmesprog) har indoptaget en glose. Dette er sket med en stor del latinske ord, mens de græske oftest figurerer i vores fremmedord. Kan man udtale ἄνθρωπος ('anthrâpos), *menneske*, kan man også genkende betydningen i ord som *antroposofi* og *antropologi*. Samme genkendelse kan ske i forhold til moderne fremmedsprog.

Denne forforståelse er vigtig at aktivere. Det kan også være paralleller til dansk grammatik eller grammatik i moderne fremmedsprog. Hvis en studerende, der læser græsk, allerede har lært latin, kan underviseren med fordel også trække på denne viden.

Et anderledes alfabet som det græske vil altid virke fremmed, hvis ikke der sættes lyd på. Udtalen fremskynder i udpræget grad tilvænningen til de nye bogstaver. Det er med andre ord uhyre svært at lære et sprog "tavst", uanset om det tales eller ej. Hvad angår græsk og latin, skal de studerende ikke lære at samtale på sprogene, men de skal lære udtale, og de skal vænnes til lydsidens store betydning for sprogtilegnelsen.

Fordelen ved audio- og videofilerne er, at de kan afspilles flere gange, når det er relevant for den enkelte studerende. Fastholdelsen giver dem en fordel frem for den traditionelle tavlegennemgang. Ulempen er, at det ikke er muligt for de studerende at bryde ind med spørgsmål – dem må de stille i diskussionsforummet eller til en videokonference.

Den ideelle virtuelle grammatik består således af en kombination af tekst- og videogennemgang, repeterende selvrettende øvelser, eksempler samt yderligere grammatikhenvisninger til trykte grammatikker og relevante hjemmesider.²¹ Opbygningen skal være så løs, at det er muligt for den enkelte studerende at finde sin egen vej igennem materialet.

Den største faktor i sprogundervisningen er som nævnt selve tekstlæsningen, der kan siges at inkorporere alle fagets delelementer. I traditionel klasseundervisning udgør denne læsetræning mindst 80 % af timerne, og her kommer læring som et socialt fænomen i høj grad til sin ret. Denne læringssituation er ideel og utrolig givende, så snart holdet har vænnet sig til hinanden, og alle er trygge.

I fjernundervisning er de studerende i modsætning hertil tvunget til i høj grad selv at lære filologisk metode, hvilket betyder hård træning og ofte unødigt frustration. Det viser sig ofte ved, at ikke to fjernstuderende har den samme metodiske tilgang til tekstlæsningen, et faktum, der er blevet tydeligt gennem spørgeskemaundersøgelserne og forsøget med læringsjournal.

Dette kan også ses som en fordel, men ofte ser man, at de studerende har haft uhyre svært ved emner, som en mere direkte underviserkontakt med fordel kunne have hjulpet dem lettere igennem, f.eks. via mundtlig tekstlæsning. Det er i denne forstand stærke studerende, der kommer ud af fjernundervisningsmetoden, men man kan med fordel hjælpe dem mere og på denne måde reducere frafald.

Gennem den fælles tekstlæsning, som anvendelsen af videokonference muliggør, kan underviseren også i fjernundervisning give de studerende denne uvurderlige træning. Og gennem podcasts kan der gives yderligere eksempler. Holdet kan selvfølgelig skrive sammen i diskussionsforummet, men intet kan erstatte den fælles mundtlige træning, som sprogfag har så hårdt brug for.

Af de elementer, der indgår i tekstlæsningen (oplæsning, morfologisk og syntaktisk analyse, oversættelse og indholdsforståelse), er især syntaksanalyse en udfordring i fjernundervisning. Dette skyldes, at mange først skal til at lære det aktuelle analyse-system, og at det kræver træning at lære at tænke syntaktisk analytisk. Derfor er fælles, synkron træning via videokonference oplagt på dette punkt.

---

²¹ Projektet søger at nå frem til en hensigtsmæssig måde at udforme en sådan virtuel grammatik på. Et andet projekt på EGL er et samarbejde med folkene bag Cambridge Latin Course-systemet om at udvikle et tekstlæsningsredskab, som giver de studerende ikt-støtte i gennemgangen af originalteksterne, f.eks. i form af glose- og grammatikhjælp.

Konklusion: samlet vurdering af audio og video som didaktisk redskab

Som det er blevet klart i ovenstående to afsnit om betydningen af audio og video for hhv. almene og fagspecifikke faktorer i fjernundervisningen på EGL, kan redskaberne anvendes på en lang række områder – det er blot et spørgsmål om at afprøve forskellige ideer og videreudvikle de bedste resultater. Endvidere bygges der bro mellem det sociale og faglige læringsrum.

Et overordnet spørgsmål, som er interessant at stille i projektets specifikke fagdidaktiske kontekst, er følgende: Efterlignes mundtligheden i den traditionelle klasseundervisning blot, eller kan audio- og videoredskaberne tilføre fjernundervisningen yderligere dimensioner?

Projektets hidtidige resultater tyder på, at det sidste er tilfældet. Den foreløbige vurdering er, at kombinationen af et skriftligt og mundtligt læringsrum har flere fordele frem for traditionel tilstedeværelsesundervisning, idet mundtlighedens hurtige meningsudveksling og grundige træning i filologisk metode kan kombineres med skriftlighedens fokusering på ordene, herunder træning af fagterminologi og mulighed for refleksion.²² De fjernstuderende synes således at opleve anvendelsen af audio og video som en vigtig, betydningsbærende udvidelse af deres virtuelle læringsrum.

Anvendelse af audio og video i læringsrummet kan i denne fagdidaktiske kontekst bedre understøtte træningen i filologisk metode end skriftlig kommunikation, eller rettere, mundtligheden kan anvendes som et vigtigt supplement til fjernundervisningens skriftlige univers. Audio og video giver variation samt mulighed for differentiering og tillader en højere grad af tavs viden. Som underviser opleves det især ved, at mange ting bliver nemmere at forklare, fordi man kan tage mundtligheden til hjælp.

Hertil kommer den mere generelle fordel, at audio og video er en stærk katalysator for opbygningen af det sociale læringsrum, fordi især mundtligheden virker involverende på de studerende. I fjernundervisning, hvor det traditionelt er nemt at falde fra, er der brug for en stærk social dimension, der kan virke motiverende og forpligtende og dermed forhindre frafald. Dette er vigtigt for kurser som begynderundervisning i græsk og latin, fordi de er så grammatik-tunge.

Den tekniske side af sagen bør være så nem som overhovedet muligt for underviserne, så fokus i stedet kan være på de pædagogiske overvejelser. Optagelser skal endvidere kunne indgå i en travl hverdag, og de skal kunne

---

²² En antagelse, der støttes af Dohn (2007) 45 og 48.

understøtte underviserens arbejdsform, som kræver umiddelbar respons på studerendes problemer i den aktuelle situation.

Derfor bør det høre med til de pædagogiske overvejelser også at se på graden af "formalitet" i materialet. At en optagelse kun har taget en eller et par timer at producere, er ikke nødvendigvis ensbetydende med dårlig kvalitet. Forskellen på en ad-hoc- og en mere generel optagelse er snarere, at førstnævnte er mere "uformal" i sin tone, fordi underviseren taler direkte ind i en fælles kontekst, og på denne måde kommer optagelsen meget tæt på tonen i traditionel klasseundervisning.

For at dette kan lade sig gøre, er det nødvendigt, at man som underviser overskrider den barriere, der kan stå i vejen for at lade sig optage – man må lære at føle sig hjemme også i en "formaliseret" (dvs. digitaliseret) uformel kontekst og stadig kunne optræde "på slap line", selv om det, man siger, bliver optaget.

De fleste undervisere oplever en intimitet i forhold til deres undervisning, hvorfor det kan være svært at åbne sit undervisningsrum for andre (da alle med adgang til systemet i princippet kan afspille filen), men trods genertheden er det en god øvelse, som gavner både undervisere og studerende. En fordel ved det uformelle er, at det i højere grad kommer til at afspejle samværet mellem underviser og studerende, som det plejer at foregå i det fælles læringsrum.

Projektets videre arbejde vil i tråd hermed i høj grad fortsat komme til at handle om brugen af audio og video. Fokus vil være på at få etableret et bibliotek af generelle optagelser, som kan bruges på tværs af hold, på udvikling af her-og-nu-optagelser især i forbindelse med opgavefeedback, herunder såvel underviseres som studerendes eventuelle barrierer over for at lade sig optage, samt frem for alt at på at indpasse audio og video-redskaberne i den bredere fagdidaktiske sammenhæng, så de spiller bedst muligt sammen med kursets andre didaktiske elementer. I denne forbindelse vil projektet se nærmere på fordelingen af læringsstile hos de studerende.

E-læring i praksis er, mere end noget andet, sund underviserfornuft! Det handler mest af alt om at kunne se mulighed for anvendelse af forskellige ikt-redskaber i den pågældende fagdidaktiske kontekst på samme måde, som undervisere gør det med de traditionelle redskaber.

Fokus i udviklingen af redskaber bør være på kvalitet frem for på de mange tekniske muligheder, idet det i mange sammenhænge kan give mindst lige så gode pædagogiske resultater at benytte en enkel og ikke "teknik-tung" løsning.

Appendiks: Liste over tilhørende audio og video-filer

1. Lyd på diskussionsforum i Absalon/It's Learning: introduktion til det græske alfabet (*filmklip – klik på billedet*).

Introduktion til det græske alfabet

Grammatik:
BASIS § 1.1-1.3
Reading Greek, Grammar and Exercises side 1-3

Videre læsning:
Hans Chr. Hynding: *Græsk formlære* (Gyldendal 1958) § 11-12
W. Sidney Allen: *Vox Graeca – A Guide to the Pronunciation of Classical Greek* (Cambridge University Press 1987, 3rd ed.)

Øvelser:
http://fjern.egl.ku.dk/quiz/index.php?directory_id=67

Hjemmesider med udtale af klassisk græsk:
Engelsk guide til udtale af alfabetet:
http://socrates.berkeley.edu/~ancgreek/pronunchtml/pronunc_guideU.html
Guide til udtale af forskellige ord (bare klik på ordet):
http://socrates.berkeley.edu/~ancgreek/pronunchtml/pronunc_practU.html
VIGTIGT: Bemærk dog, at iota subscriptum (f.eks. i ordet ῥαψῳδός) ikke udtales på denne hjemmeside.

Trykket skal ligge på den stavelse, som har accent!

A α
alfa / ἄλφα, udtales A

ἄνθρωπος (menneske)

Ἀχιλλεύς (Achilleus)

2. Fælles video-feedback på skriftlig opgave (*filmklip – klik på billedet*).

Græsk 2, Afleveringsopgave 5, Xenophon: Symposium 8.7
Syntaktisk analyse

1) ὅτι γε μὴν σύ, ᾧ Καλλία, ἐρᾷς Ἀυτολύκου πᾶσα μὲν ἢ πόλις οἶδε,

2) πολλοὺς δὲ οἶμαι καὶ τῶν ξένων. (εἰδέναι)

3) τούτου δὲ αἴτιον τὸ πατέρων τε ὀνομαστῶν ἀμφοτέρους ὑμᾶς εἶναι
καὶ αὐτοὺς ἐπιφανεῖς. (ἔστιν)

3. Grammatik-introduktion (*filmklip – klik på billedet*).

GRÆSK PRÆFÆRUTIN 6200 v.6.0

DET GRÆSKE VERBALSYSTEM

1. ASPEKT – betyder "synsvinkel" (udtrykker, hvordan handlingen ansues)

↓ IMPERFEKTIV – uafsluttet
○ AORIST – afsluttet / punktuell
□ PERFEKTIV – resultat

2. MODUS (plur.modi) – verbets "måde" (den form for virkelighed, der udtrykkes)

INDIKATIV	}	finte modi
KONJUNKTIV		
OPTATIV IMPERATIV		
INFINITIV PARTICIPIMUM GERUNDIV / VERBALADJEKTIV	}	infinite modi

2.1 TEMPUS – tid (dvs. hvor på en tidslinie, handlingen kan placeres)

Findes på græsk kun direkte udtrykt i indikativ!

Betsønelserne i BASIS:	De "gamle" betegnelser
IMPERFEKTIV PRÆSENS	PRÆSENS
IMPERFEKTIV PRÆTERITUM	IMPERFEKTUM
AORIST PRÆTERITUM	AORIST
PERFEKTIV PRÆSENS	PERFEKTUM
PERFEKTIV PRÆTERITUM	PLUSQUAMPERFEKTUM
FUTURUM	FUTURUM

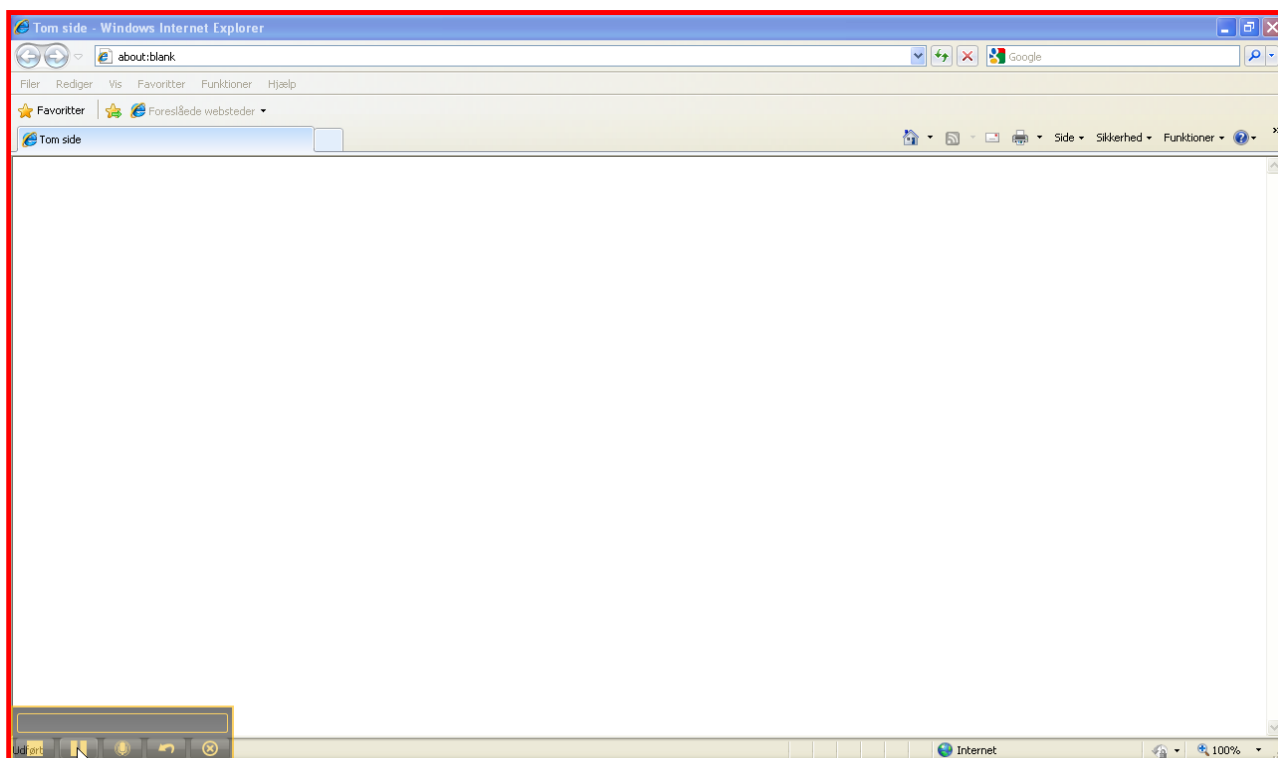
NB. FUTURUM står uden for resten af verbalsystemet og betegner udelukkende fremtid. – cf. BASIS § 6.7.

§§ i BASIS: 6.1 - 6.5 og 13
Verbets opslagsform i ordbogen er imperfektiv præsens 1. pers. sing.

Hertil kommer diatese, hvilket vil sige, om verbalformen er aktiv, medium eller passiv.

4. Ekspert-interview i serien "3 hurtige": Lektor v. Institut for Sprog, Litteratur & Kultur, Aarhus Universitet, George Hinges introduktion til det græske alfabet (*Lydklip – klik på teksten*).

5. Eksempel på studerendes brug af screen-capture-teknik (Poul Toft Frederiksen, Græsk 2, F09) (*filmklip – klik på billedet*).

Referencer

- Dohn, N. B. (2007). IT-baserede læreprocesser: nogle muligheder og nogle begrænsninger, *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, 4, s. 41-49. Gylling: Syddansk Universitetsforlag.
- Honey, P. & Mumford, A. (1989). *The Manual of Learning Styles*. Berkshire.
- Illeris, K. (2000). *Tekster om læring*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Illeris, K. (2001). *Læring – aktuel læringsteori i spændingsfeltet mellem Piaget, Freud og Marx*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Lyhne, J. & Knoop, H.H. (edd.) (2008). *Positiv psykologi: positiv pædagogik*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Malberg, A (2003). *E-læring og læringsstile – teori og praksis*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Mathiasen, H. (2009). *Podcasts: A Communication and Learning Perspective*. (oplæg holdt på konferencen Knowledge Media, Center for IT og Læring, Aarhus Universitet, 19.-20. januar 2009, PowerPoint-show) Hentet maj 2009. Web site: http://www.cil.au.dk/conference/kmc_mathiasen.pdf

- Nickols, F.W. (2000). The Knowledge in Knowledge Management, I: Cortada, J.W. . Woods, J.A. (ed.), *The Knowledge Management Yearbook 2000-2001*, s 12-21. Boston. Hentet maj 2009. Web site: http://home.att.net/~nickols/Knowledge_in_KM.htm
- Piaget, J. (1964). *Barnets psykiske udvikling*. København: Hans Reitzel.
- Polanyi, M. (1962). *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*. London: Routledge & Keagan Paul, 2nd ed.
- Polanyi, M. (1966). *The Tacit Dimension*. London: Anchor Books.
- Salmon, G. (2004). *E-moderating: The Key to Teaching & Learning Online*. Oxon: RoutledgeFalmer, 2nd ed.
- Salmon, G. (2002). *E-tivities: The Key to Active Online Learning*. Oxon: RoutledgeFalmer.
- Salmon, G., Edirisingha, P., Mobbs, M, Mobbs, R & Dennett, C. (2008). *How to Create Podcasts for Education*. Berkshire & New York: Open University Press.
- Salmon, G. & Edirisingha P. (ed.) (2008). *Podcasting for Learning in Universities*. Berkshire & New York: Open University Press.
- Sorensen, E. K. (2009). *Perspektiver før og nu på online undervisning og læring*. (oplæg på seminaret Netdansk – Lærdansk online, Århus, 25. februar 2009, PowerPoint-show) Hentet maj 2009. Web site: <http://www.netdansk.eu/dk/intro/>
- Stannard, R. (2008). *Using Innovative Technology to Improve the Feedback Experience for Students*. (projektresumé, JISC) Hentet maj 2009. Web site: http://www.rsc-london.ac.uk/fileadmin/docs/case_studies/Innovation_and_Student_Feedback.pdf
- Wackerhausen, S. (1997). Polanyi's begreb om tavs viden: en kritisk skitse, *Skriftserie for Filosofi*, 2. Århus: Aarhus Universitet.